



## The importance of the discussion method in the development of argumentative competence in students

Sevara TURABOVA<sup>1</sup>

Termez State University

### ARTICLE INFO

**Article history:**

Received September 2020

Received in revised form 15

September 2020

Accepted 25 September  
2020

Available online  
1 October 2020

### ABSTRACT

This article discusses the importance of using debate as a teaching method in mastering key technologies to improve students' argumentative competence. At the same time, the ability to argue constructively is interpreted as the ability to perform various argumentative actions to substantiate or refute certain points of view. The article presents the characteristics of argumentative skills, as well as the conditions for the formation of logical and psychological components of debate, which is one of the specific manifestations of argumentation.

2181-1415/© 2020 in Science LLC.

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

**Keywords:**

Debate  
Education  
Truth  
Evidence  
Constructive  
Debate  
Argumentative competence  
Logical and psychological  
components  
discussion skills..

## Талабаларнинг аргументатив компетентлигини ривожлантиришда баҳс-мунозара методининг аҳамияти

### АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада талабаларнинг аргументатив компетентлигини такомиллаштиришнинг асосий технологияларини ўзлаштиришда баҳс мунозарадан ўқув методи сифатида фойдаланишининг аҳамияти муҳокама қилинади. Бунда конструктив тарзда баҳс-мунозара юрита олиш кўникмаси маълум бир нуқтаи назарларни асослаш ёки рад этиш учун турли хил аргументатив ҳаракатларни

**Калит сўзлар:**

Баҳс-мунозара  
Таълим  
Ҳақиқат  
Далил  
Конструктив мунозара  
Аргументатив  
компетенция,

<sup>1</sup> PhD, Termez State University, Termez, Uzbekistan  
Email: turobova.sevara@mail.ru

Мантиқий ва психологик таркибий қисмлар, Мунозара Кўникмалари

бажариш қобилияти сифатида талқин қилинади. Мақолада аргументатив кўникмаларнинг характеристикиси, шунингдек, аргументлашнинг хусусий кўринишларидан бири бўлган баҳс-мунозаранинг мантиқий ва психологик таркибий қисмларини шакллантириш шартлари берилган.

## Значение дискуссионного метода в развитии аргументативной компетентности у студентов

### АННОТАЦИЯ

**Ключевые слова:**

Спор  
Образование  
Истина  
Доказательства  
Конструктивная дискуссия  
Аргументативная компетентность,  
Логический компонент  
Навыки  
Обсуждения.

В этой статье обсуждается важность использования научных споров в качестве метода обучения при освоении ключевых технологий для улучшения аргументативной компетентности учащихся. При этом способность конструктивно аргументировать трактуется как способность совершать различные аргументативные действия для обоснования или опровержения определенных точек зрения. В статье представлены характеристики аргументированных навыков, а также условия формирования логической и психологической составляющих дискуссии, являющейся одним из специфических проявлений аргументации.

Аргументатив компетенция муҳокама юритувчи томонидан тезисни илгари суриш ва асослаш, аргументлаш схемалари ва усулларидан тўғри ва онгли фойдаланган ҳолда реципиентни воқеа ёки вазиятнинг муайян жиҳатларига ишонтира олиш қобилияти [1, 13]. Аргументлаш стратегиялари аргументлаш жараёнида маълум бир коммуникатив мақсадларни амалга ошири тимсоли сифатида амалга оширилади. Ушбу мақола талабаларнинг аргументатив компетентлигини ривожлантириш муаммосига бағишлиланганлиги сабабли, биз баҳс-мунозарани "ўқув жараёнини фаоллаштирадиган метод" сифатида кўриб чиқамиз. Шуни айтиш керак-ки аргументлаш ва баҳс-мунозара юритиш масалаларининг айнан бир тадқиқот доирасида бирлаштирилиши уларнинг коммуникация воситалари сифатида ўзаро чамбарчас боғлиқлиги билан асосланади. Аргументлаш мулоҳаза юритиш усули бўлиб, исботлаш ва рад этишни қамраб олади, бу жараёнда тезиснинг чинлиги ва антитетиснинг хатолигига пропонентда ҳам, унинг оппонентларида ҳам ишонч ҳосил қилинади.

Баҳс аргументлашнинг хусусий кўриниши сифатида унинг энг жиддий ва кескин шаклидир. Хусусан, рус мантиқшуноси С.И.Поварнин [2,] аргументлашнинг моҳиятини баҳсда беллашишда, деб тушунади. Ҳар қандай далил-исбот ўз предмети ёки мавзусига эга бўлади, баҳс эса айнан бир объект ва ҳодиса ҳақида ўзаро мос келмайдиган тасавурлар мавжудлиги билан характеристланади. Аргументлаш муаммосини тадқиқ этиш бевосита баҳс-мунозара масаласини кўриб чиқиш ва уни олиб бориш қоидаларини ифодалашга уринишлар билан боғлиқ кечади. Чунки далиллаш кўпинча айнан баҳс жараёнида қўлланилади.

Баҳс юритиш аргументлашнинг деярли барча турларида намоён бўлади. Шунинг учун кўп ҳолларда аргументлаш турлари баҳс турлари билан

алмаштирилиб юборилади [3, 50]. Шунингдек, баъзан баҳснинг хусусий кўринишлари бўлган дискуссия, полемика, диспут, дебатлар ўртасидаги тафовутлар етарли даражада очиб берилмайди, уларнинг ўзаро муносабатлари яхши аниқланмай қолади.

Биз конструктив баҳс хусусида мулоҳаза юритиб, конструктив баҳсга дастлабки ишчи таъриф сифатида қўйидагича изоҳ берамиз: *конструктив баҳс ўзининг мантиқий характерига кўра муаммоларни тадқиқ қилиш жараёнида муҳокама қилиш йўли билан ҳақиқатни излашга мўлжалланган мулоқотнинг энг ўюшган ва тизимли шаклидир. Конструктив баҳсда, баҳс-мунозаранинг бошқа содда шаклларидан фарқли равишда доимий тарзда ҳар иккала томон учун далил излаш, уларни тасдиқлаш ёки инкор этиш, мақбулларини танлаш ҳодисаси муҳим роль ўйнайди.*

Баҳс-мунозарани конструктив ва самарали олиб бориш қобилияти амалиётнинг кўплаб йўналишлари учун муҳимдир. Зеро конструктив баҳс-мунозараларнинг асосий мақсади муаммони ҳал қилиш йўлларини топиш ва унинг ечимиға эришиш учун қарама-қарши тарафлар ўртасида ўзаро келишув ва ҳамкорлик излашдир. Баҳс-мунозара орқали илмий билиш жараёнида аниқ жавобни дарҳол олиш имкони бўлмаган ҳолларда саволга жуда кўп жавоблар бера оладиган моделларни яратиш ва уларни апробациядан ўтказиш шаклидаги тадқиқот усули амалга оширилади. Билишнинг юқорида қўрсатилган шаклдаги ривожида баҳснинг тадқиқот функцияси амалга оширилади. Шунинг учун конструктив баҳс-мунозаранинг самарадорлиги муаммонинг ечимини топишда турли хил позициядан туриб ёндаша олиш мумкинлигида, кўплаб профессионалларнинг илмий салоҳиятидан максимал даражада фойдаланишда, баъзи нуқтаи назарларнинг мутлоқлаштирилиши ёки чегараланиш ҳолатидан йироқлашиш имконияти борлиги билан асосланади.

Баҳс-мунозараларнинг объективлиги (баҳснинг дискуссиядан ташқари дебат, полемика, диспут каби бир қатор хусусий кўринишлари ҳам мавжуд) ўрганилаётган обьектлар, ҳодисалар ва жараёнларга хос бўлган қарама-қарши хусусият, муносабатларнинг мавжудлиги билан ҳам белгиланади. Улардаги аввал-бошдан табиатан хос бўлган қарама-қаршилик хусусиятлари, қарама-қарши фикрлар, фаразлар, назарияларнинг пайдо бўлишига олиб келади.

Баҳсларнинг келиб чиқиши сабаблари идрокка хос зиддиятлар, парадокслар, антиномияларга асосланган. Баҳслар турли хил мақсадларга эришиш, хусусан: муаммони аниқлаштириш ва қўйиш, ечимини топиш, илгари сурилган нуқтаи назарни баҳолаш, уларнинг ҳақиқат даражасини аниқлаш, далилларни ва фикрлашнинг мантиқий тўғрилигини текшириш, муаммонинг янги қирраларини кашф қилиш ва ҳоказолар учун қўлланилади. Баҳсда “ҳақиқат масаласи исботлаш муаммоси билан узвий боғлиқдир. Бу, айниқса, фанда, унинг илмий қонунларини ўрнатишга қаратилган интилишда яхши англашади [4, 98].

Баҳс-мунозарани тадқиқ этишда турли хил ёндашувлар мавжуд, уларнинг ҳар бири баҳс-мунозаранинг ўзига хос хусусиятларни ўрганишга қаратилган. Масалан, баҳс-мунозаранинг мантиқий тузилиши кўриб чиқиладиган бўлса бунда баҳс-мунозара юрита билиш қобилияти маълум бир позицияни асослаш ёки рад этишда аргументатив ҳаракатларни бажариш кўнкимаси сифатида изоҳланади. Муаммоли ўқитиши усулларидан бири сифатида баҳс-мунозара усули касбий

йўналтирилган ўқув машғулотларида тобора долзарб бўлиб бормоқда. Шуни таъкидлаш жоизки, баҳс мунозара усули аргументатив мулоқотга ўргатишнинг энг мухим шаклларидан бири хисобланади. Мунозара усулидан фойдаланиш нотиқлик санъатининг асосий кўникмаларини шакллантириш ва умуман коммуникатив компетенцияни ривожлантириш учун самарали восита бўлиб хизмат қиласи, чунки баҳс-мунозара тўғридан-тўғри тил кўникмаларини ривожлантириш билан бир қаторда оғзаки нутқнинг асосларини акс еттирувчи рефлексиф тафаккурни шакллантиришга ҳам ёрдам беради.

Энди баҳс-мунозаранинг мантиқий ва психологик таркибий компонентларига тўхталиб ўтамиш. Баҳс-мунозаранинг **мантиқий компоненти** танқидий мунозара босқичларидан ўтиш билан боғлиқ мантиқий кўникмаларни ўз ичига олади. Бу мантиқий кўникмалар қўйидагилардир:

- а) тезисни аниқлаш ва антитетни шакллантира билиш;
- б) тезис ва антитетани муҳокама қила билиш;
- в) тезис ва антитетиснинг аргументатив кучини баҳолай билиш;
- г) муҳокама натижаларини белгилай олиш кўникмаларидир.

**Психологик компонент.** Н.И. Махновская профессионал нотиқлик соҳасидаги педагогик аргументация муаммосини ўрганиш жараёнида психологик компонентни мулоқот жараёнининг турли томонлари билан боғлиқ **психологик маҳорат** деб билади [5]. Тадқиқотчининг фикрига кўра, психологик компонент қўйидагиларни ўз ичига олади:

- 1) ташқи кўриниш ва ўзини намоён қила олиш эвазига ижобий таассуротни яратиш қобилияти;
- 2) нутқни композицион тарзда тузга олиш қобилияти;
- 3) сұхбатдош учун тушунарли ва образли лексикадан фойдалана олиш қобилияти;
- 4) фикрни асослашда тана тили ва овоз хусусиятларидан фойдаланиш қобилияти;
- 5) мавжуд келишмовчиликларни тўғри баҳолашнинг зарур шарти сифатида рақибин тинглаш қобилияти;
- 6) мунозарали масала бўйича умумий ягона фикрни ёки ўзаро мақбул ечимни топиш учун мотивация доирасида қола билиш. Сұхбатдош мунозарали масалани конструктив муҳокама қилишни истамагандан унинг мотивациясига баҳо бера олиш ва мунозарадан чиқиб кета билиш қобилияти ;
- 7) муҳокама қилинаётган мавзууни чуқур асосли таҳлил қила билиш ва сұхбатдошни мазмунли таҳлил қилишга ундай олиш қобилияти;
- 8) ўз ҳис-туйғуларини жиловлай билиш шунингдек сұхбатдошининг ҳиссий ҳолатини ҳам тартибга сола билиш қобилияти.

Шундай қилиб, 1–4 кўникмалар ишонтириш нутқи қобилиятлари, 5–7 кўникмалар эса конструктив ўзаро таъсир қилиш кўникмаларидир. Муҳокаманинг асосий босқичларини самарали кечиши яъни аргументлашнинг кучини кўрсата олиш ишонарли нутқ қобилиятлари мавжудлиги билан боғлиқ. Ишонарли нутқ у ёки бу аргументациянинг мақбуллигини, аргументнинг тезис ёки антитетисига қабул қилиниш ёки қилинмаслигини таъминлайди. Конструктив мулоқот кўникмалари муҳокаманинг барча босқичларининг муваффақиятли ўтишига ва босқичларнинг белгиланган кетма-кетлигини таъминлашга ёрдам беради. Шундай

қилиб, баҳс характеридаги мулоқотнинг самарали тузилиши шакллантирилган коммуникатив нутқ қобилиятига боғлиқ. Биз баҳснинг мазмунли тузилиши билан мантиқий фикрлашнинг бирлигини биринчи навбатда, баҳсли саволнинг аниқ қўйилиши ва баҳс мавзусининг тўғри шакллантириши, фикрларни асосли тарзда қура билиш кўнкимлари ва бошловчи позициясининг интеграционналлиги билан белгиланади деб ҳисоблайдиган тадқиқотчиларнинг фикрини қўллаб-қувватлаймиз. [6]. Дискурсив формулалардан боҳбар бўлиш мухокама юритиш малакасининг ажралмас қисмидир, бу бизга сұхбатдошнинг баёнотларини мазмун-моҳиятини аниқроқ тушуниш ва мақсадини олдиндан пайқаш имконини беради.

Шуни таъкидлаш керакки, мунозарали мулоқот талабаларнинг мустақил фикрлаши ва билим олиш фаоллигини оширади ва бу билимлардан шахсий ҳаёт тажрибасида фойдаланиш имкониятини яратади. Рационал мулоқот меъёрларини ва мунозара қоидаларини ўзлаштириш, нутқقا масъулиятли муносабатни шакллантиради шунингдек ўзгарувчан информацион оқимларда тез ориентир олиш ва уларни бошқара олиш кўнкимларини яратишга ёрдам беради. Замонавий мутахассис учун бу энг муҳим талаблардан биридир. Буларнинг барчаси олий таълим муассасаларида талабаларнинг аргументатив компетентлигини ривожлантиришнинг асосий мотивларини рафбатлантиради Шундай қилиб, баҳс-мунозарани ўқув методи сифатида тадқиқ этилиши талабаларда аргументатив компетентликни ва танқидий фикрлашнинг интеллектуал қобилияларини ривожлантиришнинг самарали усули деган хulosага келишимизга имкон беради. Натижада, талабалар далилларга асосланган мулоқотнинг асосий технологияларини, шунингдек манипуляцион таъсирлардан ўзларини ҳимоя қилиш кўнкимларини эгаллайдилар.

### **Фойдаланган адабиётлар рўйхати**

1. Гаврилова А.Н. Формирование письменно-речевой аргументативной компетенции у студентов гуманитарных специальностей : Автореф. дис. ... канд. пед. наук. СПб., 2011.
  2. Поварнин С.И. Искусство спора: О теории и практике спора. – М., 1993. (Воспроизведено по 2-му изд. Петроград., 1923). Гл.Х. – С. 42.
  3. Туробова С. Илмий баҳс (дебат, дискуссия, полемика, диспут)нинг мантиқий-эпистемик таҳлили. Монография. Сурхон-Нашр. – Термиз, 2020 й.
  4. Шарипов М. Диалектик мантиқда ҳақиқат ва исботлаш масаласи. Алишер Навоий ва фалсафа тарихининг долзарб муаммолар.// Илмий тўплам. – Т.: Турон замин зиё, 2016. – Б. 98.
  5. Махновская Н. И. Методика обучения дискуссии и дискуссионной речи студентов: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. М., 1992.
- Морозова И.Г. Использование дискуссии на занятиях иностранного языка в рамках проблемного обучения при подготовке современных специалистов № 1. Тезаурус, 2010